

Subjektivni doživljaj umetničkih slika različitih po temi i pripadnosti slikarskom pravcu

Ciljevi istraživanja bili su da se utvrdi da li se razlikuju subjektivni doživljaji slika koje pripadaju različitim slikarskim pravcima XX veka, kao i da li se različito doživljavaju slike različite po temi. Subjektivni doživljaj slika određen je preko dimenzija za koje je utvrđeno da stoje u osnovi subjektivnog doživljaja forme: evaluacije, regularnosti i kompleksnosti, a meren je instrumentom SDF 12, koga čini 12 sedmočlanih bipolarnih skala procene (četiri skale po faktoru). Ispitanici su procenjivali 18 reprodukcija slika, od kojih je po 6 pripadalo svakom od odabranih slikarskih pravaca: ekspresionizmu, fovizmu i kubizmu. U okviru svakog pravca, tri različite teme (mrtva priroda, portret i pejzaž) su bile zastupljene sa po dve reprodukcije različitih autora. Rezultati pokazuju da se ekspresionizam procenjuje kao manje regularan od kubizma i fovizma, dok se fovizam procenjuje kao najmanje kompleksan. Nisu utvrđene razlike u proceni slika različitih pravaca na dimenziji evaluacije. Slike različite po temi se međusobno razlikuju na svim dimenzijama: mrtva priroda se procenjuje kao najviša na evaluaciji i regularnosti, dok je portret značajno niži od pejzaža i mrtve prirode na dimenzijama evaluacije i kompleksnosti.

Uvod

Doživljaj vizuelne stimulacije može se opisati sa dva aspekta, odnosno preko opažanja dve vrste svojstava stimulacije: **eksplicitnih svojstava** tj. objektivnih, realnih karakteristika objekta (oblik, veličina, boja, svetlina, prostorna orijentacija itd.) i **implicitnih svojstava**, koja ne proističu iz fizičkih dimenzija objekta već su pre odraz subjektivnog ličnog utiska o objektu (npr: priyatnost, vedrina, dinamičnost i sl.). Upravo ova, implicitna svojstva, koja subjekat pripisuje objektu, a koja nisu neposredno data u stimulaciji čine subjektivni doživljaj. Da bi se subjektivni doživljaj mogao ispitivati i meriti, potrebno je utvrditi koje bazične dimenzije stoje u njegovoj osnovi, odnosno oko kojih se dimenzija grupišu implicitna svojstva sličnog značenja.

Jelena Radanović (1987), Kikinda, Petefi Šandora 8/8, učenica 1. razreda Gimnazije "Dušan Vasiljev" u Kikindi

Tamara Šarenac (1986), Bijela, Bijela školjka B5/31, učenica 3. razreda Gimnazije "Ivan-Goran Kovačić" u Herceg Novom

MENTOR: Ana Radonjić, diplomirani psiholog, Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski Fakultet u Beogradu

U istraživanju koje je imalo za cilj da utvrdi ove dimenzije, a koje su sprovedli Marković i saradnici (2002), izdvojena su tri faktora, odnosno dimenzije koje stoje u osnovi subjektivnog doživljaja vizuelne stimulacije: evaluacija, regularnost i kompleksnost. Faktor **evaluacije** se odnosi na emotivno-evaluativnu dimenziju subjektivnog doživljaja slikovnih sadržaja i čine ga dva podfaktora: onaj koji grupiše skale koje se odnose na hedonički ton (topao, nežan, smirujući, veseo, lep, dobar) i podfaktor vedrine (vedar, čist, jasan, bistar). Faktor **regularnosti** je kognitivna komponenta subjektivnog doživljaja slikovnih sadržaja i čine ga pridevi koji opisuju strukturalnu regularnost (pravilan, organizovan, sreden), kognitivnu jasnoću (jasan, realan, smislen) i estetsku ravnotežu ili dobru formu (skladan, uravnotežen, celovit, dovršen i povezan). Faktor **kompleksnosti** je konativna komponenta subjektivnog doživljaja i sastoji se od dva podfaktora: prvi čine skale koje imaju konativno ili motivaciono značenje (zanimljiv, podsticajan, izražajan, upečatljiv, maštovit), a drugi skale koje govore o kompleksnosti stimulacije (složen, komplikovan, bogat, raznolik, neobičan, iscrpan, pun). Na osnovu ova tri faktora se može odrediti subjektivni doživljaj svake vizuelne konfiguracije (Marković *et al.* 2002).

Cilj našeg istraživanja bio je utvrditi da li se slike koje pripadaju različitim slikarskim pravcima XX veka različito doživljavaju, odnosno razlikuju po procenama na dimenzijama subjektivnog doživljaja forme (evaluaciji, regularnosti, kompleksnosti). Odabrali smo tri dominantna pravca u slikarstvu sa početka XX veka: ekspresionizam, fovizam i kubizam. **Ekspresionizam**, koji ima korene u Van Gogovom delu, karakterišu čiste boje nanese na platno širokim potezima, često i direktno iz tube. Interesovanja ekspresionističkih umetnika bila su usmerena na čoveka, njegov unutrašnji i društveni život, njegove doživljaje, instinkte i sudbinu. Predstavnicima ekspresionizma su nemački slikari okupljeni u okviru grupa *Most* (Ernest Ludvig Kirchner, Emil Nolde, Karl šmit-Rotluf), i *Plavi jahač* (Vasilij Kandinski). **Fovizam**, za čiji nastanak i razvoj presudan uticaj ima Gogen, karakterišu jarke i čiste boje, kao i uprošćene, ritmične i grube linije. čista, intenzivna i blistava boja osnovno je izražajno sredstvo fovista i ima simbolično značenje. Fovisti su želeli da čistim bojama prenesu na platno radost i vedrinu življenja. Ukidaju svetlo i tamno, kao i treću dimenziju. Osnivači i glavni predstavnici fovizma bili su Anri Matis, Andre Deren, Moris de Vlamenk. **Kubizam**, na čiji je nastanak presudno uticalo Sezanovo slikarstvo, karakterišu intenzivno bavljenje formom i tendencija ka geometrizaciji. Zanimaruje se perspektiva, odbacuje boja, tako da svetlost i linija postaju osnovna sredstva u organizaciji slike. Glavnim predstavnicima kubizma smatraju se Pablo Pikaso, Žorž Brak, Huan Gris.

Subjektivni doživljaj umetničkih slika koje pripadaju različitim slikarskim pravcima XX veka ispitivala je u svom diplomskom radu Ana Ra-

donjić (2001). Ovo istraživanje obuhvatilo je veći broj različitih pravaca u slikarstvu XX veka, a među njima i ekspresionizam, fovizam i kubizam. Rezultati istraživanja pokazali su da su se slike koje pripadaju različitim slikarskim pravcima XX veka grupisale prema procenama na dimenzijama evaluacije, regularnosti i kompleksnosti u 4 klastera: apstraktno-ekspresionistički, figuralno-ekspresionistički, konstruktivistički i realistički. Na slikama koje su grupisane u **apstraktno-ekspresionistički** klaster nije jasno prisutna kontura linija, čitava kompozicija je zasnovana na boji i prisutna je, u manjoj ili većoj meri, težnja ka apstrakciji. Ove slike su procenjene kao visoke na dimenziji kompleksnosti, niske na regularnosti, dok su procene na evaluaciji bile oko proseka. Kod **figuralno-ekspresionističkih** slika jasnije je određena struktura i forma u odnosu na apstraktnu kompoziciju, pa se one procenjuju kao regularnije i manje kompleksne u odnosu na apstraktno-ekspresionistički klaster, dok su na evaluaciji veoma niske (neprijatne, tmurne, odbojne). U **konstruktivističkom** klasteru grupisale su se slike koje odlikuje pravilna geometrijska forma i svedenost oblika. One se procenjuju kao regularnije i znatno niže na kompleksnosti od prethodnih grupa, dok su procene na evaluaciji bile oko proseka. Četvrti klaster – **realistički** grupisao je slike autora koji su pripadali različitim slikarskim pravcima, ali koje obrađuju sličnu temu (pejzaž). Ove slike procenjene su kao izrazito visoke na sve tri dimenzije (Radonjić 2001).

U našem istraživanju želeli smo da na većem broju stimulusa proverimo dobijene rezultate koji govore da se slike koje pripadaju različitim slikarskim pravcima međusobno razlikuju na dimenzijama subjektivnog doživljaja forme. Takođe smo želeli da odgovorimo na pitanje da li se slike različite po temi značajno razlikuju u proceni na ovim dimenzijama, na šta ukazuje izdvajanje realističkog klastera u opisanom istraživanju, koji grupiše slike slične po temi. Zbog toga su u okviru svakog stila bile zastupljene tri različite teme: mrtva priroda, portret i pejzaž.

Na osnovu rezultata navedenog istraživanja (Radonjić 2001), karakteristika različitih slikarskih pravaca prema istoričarima umetnosti (Janson 1996; Trifunović 1994) i sadržaja različitih dimenzija, možemo pretpostaviti da će se slike koje pripadaju različitim pravcima međusobno značajno razlikovati po procenama na dimenzijama subjektivnog doživljaja forme. Kada je reč o ekspresionističkim slikama, naša hipoteza je da će se ekspresionističke slike procenjivati kao veoma niske na dimenziji evaluacije zbog snažne emotivne komponente i nastojanja autora da izraze strah, bunt i gađenje, a kompleksnije od fovističkih i kubističkih slika, zbog izražajnog kolorita i većeg broja detalja, kao i niske na regularnosti, iz razloga što je zapostavljena forma. Što se tiče fovizma, pretpostavljamo da će slike koje mu pripadaju biti procenjene višim od kubističkih na dimenziji kompleksnosti, zbog velike raznovrsnosti boja, kao i na evaluaciji, iz razloga

što fovisti žele slikarstvu dati karakter vedrine. Konačno, pretpostavljamo da će kubističke slike, zbog geometrizacije, samim tim i pravilne forme i svedenosti oblika biti ocenjene visokim na dimenziji regularnosti, dok će zbog smanjene raznovrsnosti boje i svođenja na kontrast svetlo-tamno, biti niže na kompleksnosti. Takođe, pretpostavljamo da će kubističke slike, zbog izražene tendencije ka apstrakciji, biti niže na evaluaciji, jer rezultati prethodnih istraživanja ukazuju da ispitanici preferiraju sadržaje koje jasno prepoznaju.

Kada je reč o uticaju teme na subjektivni doživljaj slika, u skladu sa rezultatima prethodnog istraživanja pretpostavljamo da će se utvrditi značajna razlika u proceni slika različitih po temama.

Metod

Subjekti u eksperimentu bili su polaznici i saradnici letnjih seminara (psihologije, biologije, humane biohemije, hidrogeologije i elektronike) u Istraživačkoj Stanici Petnica. Uzorak je bio prigodan i činilo ga je ukupno 40 ispitanika oba pola, uzrasta od 16 do 24 godine.

Nacrt je bio dvofaktorski. Jedna nezavisna varijabla, odnosno faktor, bila je pripadnost slika određenom slikarskom pravcu, sa nivoima: ekspresionizam, fovizam i kubizam. Drugi faktor bio je tema slike, sa nivoima: mrtva priroda, portret, pejzaž. Zavisne varijable u istraživanju bile su procene slika na tri dimenzije subjektivnog doživljaja forme: evaluaciji, regularnosti i kompleksnosti.

Stimulusi u istraživanju bile su reprodukcije slika koje pripadaju ekspresionizmu, fovizmu i kubizmu, ukupno 18. U izboru stimulusa nastojalo se da odabrane slike budu što reprezentativnije, odnosno da sadrže one karakteristike koje su tipične za određeni pravac, kako je opisano u istoriji umetnosti. Svaki pravac bio je zastupljen sa po 6 stimulusa, tj. slika. U okviru svakog pravca bile su zastupljene po tri teme: mrtva priroda, portret i pejzaž (po 2 slike sa istom temom, za svaki pravac). Zbog reprezentativnosti, svaka tema u okviru svakog pravca, bila je predstavljena sa po najmanje dva različita autora. Pri odabiru stimulusa, takođe se vodilo računa da izabrane slike ne budu najpoznatija dela autora, kako bi se izbegao uticaj prepoznavanja autora ili slike na procenu. Spisak izabranih reprodukcija naveden je u prilogu I.

Instrument u istraživanju je bio SDF 12 (prilog II), namenski konstruisan za procenu subjektivnog doživljaja forme (Marković *et al.* 2002). Činilo ga je 12 sedmočlanih bipolarnih skala procene, na čijim su polovima opozitni pridevi. Po četiri skale činile su jedan faktor tj. jednu od dimenzija subjektivnog doživljaja forme: *evaluacija* (skale: veseo, vedar, prijatan i bistar), *regularnost* (skale: povezan, realan, jasan i skladan) i *kompleksnost* (skale: složen, maštovit, raznolik i zanimljiv).

Postupak. Ispitanici su bili podeljeni u dve grupe kojima su slike izlagane različitim, pseudoslučajnim, redosledom. Prvu grupu činilo je 21, drugu 19 ispitanika. Slike su pojedinačno izlagane putem LCD projektora. Zadatak ispitanika bio je da procene svaku sliku na 12 sedmočlanih bipolarnih skala, zaokružujući vrednosti od -3 do +3. Ukoliko bi ispitanici doživeli sliku kao maksimalno odbojnu zaokruživali bi broj -3, ako bi je doživeli kao maksimalno prijatnu +3, a ako je ne bi doživeli ni kao prijatnu, ni kao odbojnu, zaokruživali bi 0. Ispitanicima je bilo naglašeno da se, prilikom procene, skoncentrišu na svoj lični utisak o slici, a ne na objektivne karakteristike ili motiv slike. Vreme procene nije bilo ograničeno. Nakon što su svi ispitanici iz grupe procenili izloženu sliku na svakoj skali, izlagana je sledeća slika.

Rezultati i diskusija

Procene su iz bipolarnog (od -3 do +3) prebačene u unipolarni oblik (od 1 do 7). Zatim je za svaku od slika izračunata prosečna vrednost na svakoj od dimenzija subjektivnog doživljaja forme. Vrednost na dimenziji **evaluacije** činio je prosek procena na skalama *veseo, vedar, bistar i prijatan*, na dimenziji **regularnosti** prosek procena na skalama *povezan, realan, skladan i jasan*, a na dimenziji **kompleksnosti** prosek procena na skalama *maštovit, raznolik, zanimljiv i složen*. U analizi podataka korišćena je MANOVA (multipla analiza varijanse) i testovi kontrasta.

Analiza procena stimulusa po slikarskim pravcima

Kada je reč o evaluaciji različitih slikarskih pravaca, naša hipoteza da će se oni međusobno razlikovati nije potvrđena: na dimenziji **evaluacije** nije utvrđen značajan efekat pravca (slika 1A).

Na dimenziji **regularnosti** (slika 1B) utvrđeno je da postoji značajan efekat pravca ($F(2, 78) = 43.79$; $p < 0.001$). Testovi kontrasta pokazali su da se fovizam i kubizam procenjuju kao regularniji od ekspresionizma (fovizam > ekspresionizam $F(1, 39) = 60.94$; $p < 0.001$; kubizam > ekspresionizam $F(1, 39) = 60.71$; $p < 0.001$), dok razlika u procenama između fovizma i kubizma nije značajna.

Na dimenziji **kompleksnosti** (slika 1C) takođe postoji značajna razlika u procenama slikarskih pravaca ($F(2, 78) = 15.61$; $p < 0.001$). Testovi kontrasta pokazali su da se fovizam procenjuje kao manje kompleksan od kubizma i ekspresionizma (kubizam > fovizam $F(1, 39) = 27.97$; $p < 0.001$; ekspresionizam > fovizam $F(1, 39) = 16.80$; $p < 0.001$), dok između ekspresionizma i kubizma nije utvrđena značajna razlika u procenama.

Ustanovljeno je da se subjektivni doživljaji ispitivanih slikarskih pravaca, u globalu, razlikuju. Sva tri pravca su, bez obzira na njihove karak-

teristike, ocenjena kao prosečna na evaluaciji, odnosno, ne procenjuju se ni kao izrazito privlačni, prijatni, vedri i veseli, niti kao izrazito tmurni, odbojni, neprivlačni i tužni.

Naša hipoteza da će ekspresionističke slike biti procenjene kao niže na **evaluaciji** (manje vedre, vesele, bistre i prijatne) nije potvrđena. Moguće je da su emotivnu komponentu straha, bunta i gađenja ekspresionističkih slika poništile raznolikost i čistoća boja, koje dominiraju na ovim slikama. Kada je reč o kubističkim slikama, nije potvrđena hipoteza da će one biti ocenjene kao niže na evaluaciji. Pokazalo se da ispitanici procenjuju kubističke slike jednako veselim, privlačnim, prijatnim i vedrim kao i ekspresionističke, odnosno fovističke. Kod fovističkih slika takođe nije potvrđena pretpostavka da će se one procenjivati kao više na evaluaciji tj. vedrije, prijatnije, privlačnije i veselije. Postoji mogućnost da je dominacija vedrih i čistih boja (osnovna karakteristika fovizma, na osnovu koje smo pretpostavili da će se ove slike procenjivati kao prijatnije, vedrije, privlačnije i veselije) kompenzovana nedostatkom osećaja prirodne atmosfere i trodimenzionalnosti, koji je takođe karakteristika ovih slika.

Kada je reč o **regularnosti**, potvrđena je naša hipoteza da će se ekspresionističke slike procenjivati kao manje regularne (manje realne, jasne, skladne i povezane) od fovističkih i kubističkih, među kojima nije utvrđena značajna razlika. Pretpostavljamo da je razlog za niske procene ekspresionizma na ovoj dimenziji dominacija nepravilnih formi i krivih linija. Pretpostavka da će kubističke slike biti procenjene kao relativno visoke na dimenziji regularnosti takođe je potvrđena. One su ocenjene realnijim, skladnijim, povezanim i jasnijim od ekspresionističkih, što je verovatno posledica intenzivnog bavljenja formom i geometrizacijom.

Po pitanju **kompleksnosti** samo se jedna pretpostavka pokazala kao tačna, a to je da će ekspresionističke slike biti ocenjene kao kompleksnije od fovističkih, zbog izraženog kolorita i većeg broja detalja. Između ekspresionizma i kubizma nije utvrđena značajna razlika. Ova dva pravca su ocenjena višim od fovizma, koji je suprotno našim pretpostavkama procenjen kao značajno manje kompleksan. Smatramo da su fovističke slike, bez obzira na raznolikost boja koje ih karakterišu, upravo zbog širokih površina iste boje i zbog svođenja kompozicije na dve dimenzije ocenjene kao manje zanimljive, složene, raznolike i maštovite, od ekspresionističkih slika raznovrsnog kolorita ili kubističkih slika raznolikih geometrizovanih formi.

Analiza procena stimulusa po temama

Analizom procena stimulusa po faktoru tema utvrđen je značajan efekat ovog faktora u proceni sve tri dimenzije: evaluaciji, regularnosti i kompleksnosti (slika 2).

Na dimenziji **evaluacije** (slika 2A) efekat teme je značajan ($F(2, 78) = 19.41$; $p < 0.001$). Testovima kontrasta je utvrđeno da se tema mrtva

Slika 1 (naspravna strana – levo).

Prosečne procene slikarskih pravaca na skalama: evaluacije (1A), regularnosti (1B) i kompleksnosti (1C)

Figure 1 (opposite page – left).

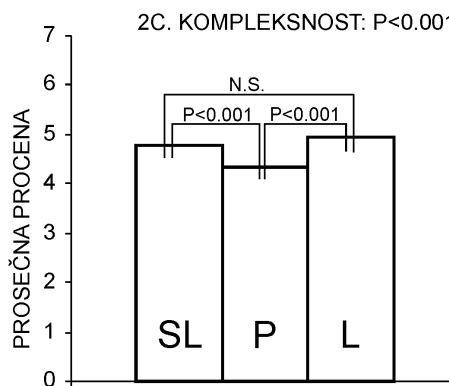
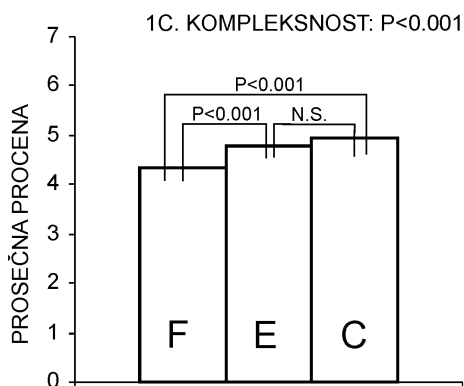
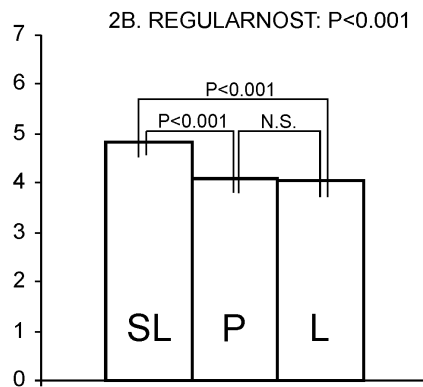
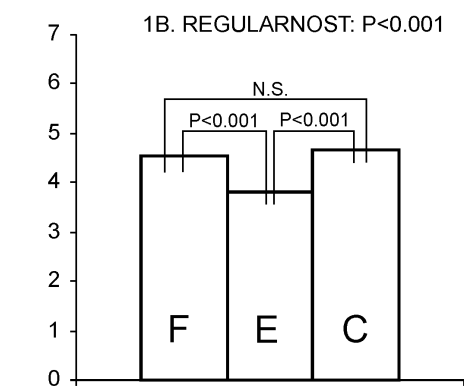
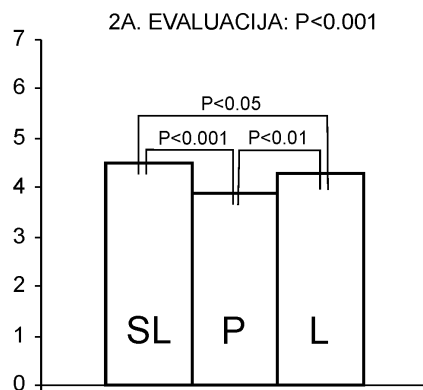
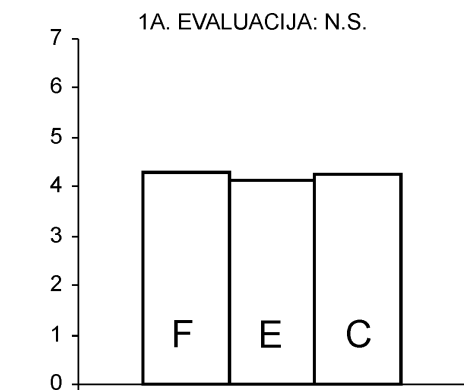
Average estimates of styles on: evaluation (1A), regularity (1B) and arousal (1C)

Slika 2 (naspravna strana – desno).

Prosečne procene različitih tema na skalama: evaluacije (1A), regularnosti (1B) i kompleksnosti (1C)

Figure 1 (opposite page – right).

Average estimates of motives on: evaluation (1A), regularity (1B) and arousal (1C)

SLIKARSKI PRAVAC

TEMA

F - FOVIZAM
E - EKSPRESIONIZAM
C - KUBIZAM

SL - MRTVA PRIRODA
P - PORTRET
L - PEJJAŽ

priroda procenjuje kao značajno viša po procenama i u odnosu na portrete (mrtva priroda > portret $F(1, 39) = 33.06$; $p < 0.001$) i u odnosu na pejzaže (mrtva priroda > pejzaž $F(1, 39) = 6.20$; $p < 0.05$). Sa druge strane, procena teme portret je značajno niža od druge dve na ovoj dimenziji (portret < pejzaž $F(1, 39) = 14.72$; $p < 0.01$).

Na dimenziji **regularnosti** (slika 2B) efekat teme je takođe značajan ($F(2, 78) = 32.99$; $p < 0.001$). Testovi kontrasta su pokazali da je tema mrtva priroda procenjena kao značajno viša i od portreta (mrtva priroda > portret $F(1, 39) = 46.39$; $p < 0.001$) i od pejzaža (mrtva priroda > pejzaž $F(1, 39) = 48.32$; $p < 0.001$). Sa druge strane, portreti i pejzaži se međusobno ne razlikuju po procenama na dimenziji regularnosti.

Efekat teme se pokazao kao značajan i kada je reč o proceni **kompleksnosti** ($F(2, 38) = 28.58$; $p < 0.001$). Portret se doživljava kao najmanje kompleksan (mrtva priroda > portret $F(1, 39) = 23.95$; $p < 0.001$; pejzaž > portret $F(1, 39) = 66.26$; $p < 0.001$), dok se mrtve prirode i pejzaži na dimenziji kompleksnosti međusobno značajno ne razlikuju (slika 2C).

Rezultati pokazuju da postoje značajne razlike i u subjektivnim doživljajima slika koje imaju različite osnovne motive. Tema mrtva priroda se procenjuje kao značajno viša od pejzaža i portreta na dimenziji evaluacije (veselija, vedrija, prijatnija i bistrija), kao i na dimenziji regularnosti (realnija, jasnija, skladnija i povezanija). Moguće je da se slike mrtve prirode procenjuju kao najviše na evaluaciji zbog toga što su na njima, u odnosu na druge dve teme, najvernije predstavljene realne osobina prikazanih predmeta. Pretpostavljamo da su zbog svoje realističnosti, pravilnosti oblika i jasno izražene forme ove slike procenjene i kao regularnije. Portret je ocenjen kao veoma nizak na evaluaciji i kompleksnosti. Smatramo da je ova tema procenjena manje veselom, vedrom, bistrom i prijatnom, kao i manje maštovitom, raznolikom, zanimljivom i složenom od druge dve, zbog prisustva malog broja detalja.

Interakcija faktora pravca i teme

Utvrđena je značajna interakcija faktora pravca i teme u procenama na sve tri dimenzije. Procene tri različite teme razlikuju se u okviru svakog od pravaca na sve tri dimenzije: evaluaciji ($F(4, 156) = 11.78$; $p < 0.001$), regularnosti ($F(4, 156) = 12.35$; $p < 0.001$) i kompleksnosti ($F(4, 156) = 19.85$; $p < 0.001$). Dobijene interakcije su kompleksne i njihove interpretacije zahtevaju dodatna istraživanja. Kako je broj stimulusa svake teme u okviru jednog pravca bio mali (po dva stimulusa) moguće je da su interakcije posledica izbora konkretnih stimulusa korišćenih u ovom istraživanju. Zbog toga se ne mogu izvoditi opšti zaključci o povezanosti ova dva faktora. Pouzdanija analiza interakcije pravca i teme zahtevala bi istraživanje na mnogo većem broju stimulusa.

Zaključak

Ustanovljeno je da se subjektivni doživljaji slika koje pripadaju trima različitim slikarskim pravcima XX veka: ekspresionizmu, fovizmu i kubizmu, razlikuju na dimenzijama regularnosti i kompleksnosti, ali ne i na dimenziji evaluacije. Ekspresionizam se procenjuje kao manje regularan od kubizma i fovizma, dok se fovizam procenjuje kao najmanje kompleksan. Takođe, utvrđeno je da se slike različite po temi međusobno razlikuju na svim dimenzijama: tema mrtva priroda se procenjuje kao najviša na evaluaciji i regularnosti, dok je tema portret značajno niža od pejzaža i mrtve prirode na dimenzijama evaluacije i kompleksnosti.

Ustanovljena je značajna interakcija faktora pravca i teme, što je verovatno usko zavisno od izbora stimulusa. Ispitivanje postojanja i prirode ove interakcije moglo bi da bude tema daljih istraživanja, koja bi se radila po sličnom postupku kao i ovo, samo sa znatno većim brojem stimulusa.

Literatura

Janson H.W. 1996. *History of Art*. New York: Harry N. Abrams Inc.

Marković S., Janković D. i Subotić I. 2002. Dimenzije subjektivnog doživljaja forme. *Psihološka istraživanja*, 11-12: 49.

Marković S., Janković D. i Subotić I. 2002. Implicitna i eksplicitna svojstva vizuelnog geštalta. *Psihološka istraživanja*, 11-12: 75.

Radonjić A. 2001. Subjektivni doživljaj slika koje pripadaju različitim slikarskim pravcima XX veka. Diplomski rad. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet. Odeljenje za psihologiju.

Trifunović L. 1989. *Slikarski pravci XX veka*. Beograd: Prosveta

Jelena Radanović and Tamara Šarenac

Subjective Impressions of Artistic Paintings According to Different Painting Styles and Motifs

Visual Gestalt is composed of explicit (objective) and implicit (subjective) features. Explicit features are physical characteristics of objects (e.g. shape, size, color etc.), whereas implicit features are characteristics which the observer attributes to objects (e.g. pleasantness, serenity, dynamism etc.). Implicit features are grouped in three basic factors, representing subjective dimensions of visual form judgment: Evaluation, Regularity and Arousal (Marković *et al.* 2002).

The aim of our study was to explore whether the judgments of artistic paintings belonging to different styles of 20th century painting differ on the basic dimensions of visual form judgment (Evaluation, Regularity and Arousal). Results of a previous research (Radonjić 2001) indicate that the stylistic features of a painting represent a significant factor in the judgment of that painting, and that they determine the subjective grouping of paintings into different clusters. Since the same research indicates that the motive on the painting is also a significant factor of subjective grouping, we were also interested in exploring whether paintings representing different motives also differ on basic dimensions of visual form judgment.

Eighteen reproductions of paintings belonging to Expressionism, Fauvism and Cubism were used as stimuli in the experiment (6 paintings per style). Every style included paintings with three different motives: still life, portrait and landscape (2 paintings per motive, within each style category). Each motive category, within each style, was represented by paintings of two different authors.

Forty subjects were asked to judge the 18 stimuli by choosing the appropriate grade on 12 bipolar seven-step scales (SDF 12 instrument). The poles of the scales were defined by opposite adjectives. Each dimension of visual form judgment was represented by four scales: Evaluation (scales: cheerful, pleasant, clear and serene), Regularity (scales: real, connected, harmonious and explicit) and Arousal (scales: interesting, complex, various and imaginative).

MANOVA and contrast tests were used in data analysis. Results show a significant effect of style in Regularity and Arousal judgment, but not in Evaluation. Expressionistic paintings are judged as less regular than Fauvistic and Cubistic paintings, probably because of the domination of irregular forms and curves. However, judgment of Expressionistic and Cubistic paintings is higher than Fauvistic on the Arousal dimension, possibly due to Cubistic richness in details and Expressionistic variety and vividness of colors.

The effect of the motive on the painting is significant in judgments in all three dimensions. Evaluation and Regularity judgments of still life paintings were significantly higher than those of landscapes and portraits, which have the lowest Evaluation judgments. Still life and landscape paintings also have significantly higher judgments in the Arousal dimension than portraits.

Significant interaction between the style and motive factors is also found. To determine the nature of this interaction, it is necessary to conduct further studies with a similar experimental method, but using a larger number of stimuli.

Prilog I: spisak izlaganih reprodukcija po slikarskim pravcima

KUBIZAM

1. Žorž Brak – Posuda sa voćem (1908-09)
2. Pablo Pikaso – Mrtva priroda sa svećom (1944)
3. Pablo Pikaso – Portet Ambroza Volara (1910)
4. Huan Gris – Portret Pikasa (1912)
5. Žorž Brak – Kuće u Estaki (1908)
6. Huan Gris – Pejzaž na Cereu (1913)

FOVIZAM

7. Andre Deren – Most čering Kros u Londonu (1906)
8. Moris de Vlamenk – Restoran u Marli-l-Roa (1905)
9. Anri Matis – Madam Matis ili Zelena pruga (1905)
10. Moris Vlamenk – Derenov portret (1905)
11. Anri Matis – Mrtva priroda sa jabukama na roze stolnjaku
12. Andre Deren – Mrtva priroda (1904)

EKSPRESIONIZAM

13. Emil Nolde – Madona sa begonijama (1924)
14. Karl Šmit Rotluf – Mrtva priroda
15. Edvard Ludvig Kirhner – Pejzaž pod zimskim mesecom (1919)
16. Karl Šmit Rotluf – Na stanici (1908)
17. Ernest Ludvig Kirhner – Autoportret kao vojnik (1915)
18. Emil Nolde – Glava žene

Prilog II: Instrument SDF 12

NEPOVEZAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	POVEZAN
TUŽAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	VESEO
PROST	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	SLOŽEN
NEREALAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	REALAN
TMURAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	VEDAR
NEMAŠTOVIT	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	MAŠTOVIT
NEJASAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	JASAN
NEPRIJATAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	PRIJATAN
JEDNOLIK	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	RAZNOLIK
NESKLADAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	SKLADAN
MUTAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	BISTAR
DOSADAN	-3	___	-2	___	-1	___	0	___	1	___	2	___	3	ZANIMLJIV

